

พิธีแต่งงานล้านนา : ภาพสะท้อนความเปลี่ยนแปลงของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม

Lanna Wedding Ceremony : The Reflection of Cultural Identity Transformation

พัฒนภัณฑ์ จันทนา^{1*}
Pattakan Chantana^{1*}

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอัตลักษณ์และการเปลี่ยนแปลงของอัตลักษณ์คนล้านนาที่สะท้อนผ่านพิธีแต่งงานล้านนา รวมถึงเพื่อศึกษาการสร้างอัตลักษณ์คนล้านนาผ่านการใช้บริการแพ็คเกจแต่งงานล้านนาในจังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ และใช้แนวคิดเรื่องนิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Cultural ecology) การบริโภคเชิงสัญลักษณ์ (consumption of sign) การโหยหาอดีต (nostalgia) และการตีความสัญลักษณ์ (hermeneutics of the signs) ในการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร และการลงภาคสนาม เพื่อสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม และสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ นักวิชาการด้านวัฒนธรรมล้านนา ผู้ให้บริการ และผู้ใช้บริการแพ็คเกจแต่งงานล้านนาในจังหวัดเชียงใหม่

ผลการวิจัยพบว่า การแต่งงานเป็นจารีตประเพณีที่มีรูปแบบและความหมายซึ่งสามารถสะท้อนถึงอัตลักษณ์ด้านวิถีชีวิต ค่านิยม ความเชื่อ และโลกทัศน์ของคนล้านนา ที่อยู่ภายใต้อิทธิพลของลักษณะสำคัญทางสังคมวัฒนธรรมในยุคจารีต 3 ประการ คือ การดำรงชีพในสังคมเกษตรกรรม การนับถือผี และการยึดถือระบบเครือญาติ จนกระทั่งล้านนาเข้าสู่ยุคสมัยของการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองภายใต้การปกครองของสยาม การดำเนินนโยบายและเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นล้วนส่งผลกระทบต่อความเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมของล้านนา รวมทั้งพิธีแต่งงานที่ปรากฏให้เห็นถึงอิทธิพลของวัฒนธรรมตามแบบอย่างของสยาม อันเป็นวัฒนธรรมที่ได้รับการยอมรับและยกย่องในฐานะวัฒนธรรมที่ศิวิไลซ์กว่า โดยในระยะแรกๆ เป็นการนำมาผสมผสาน (acculturation) กับการประกอบพิธีแต่งงานตามจารีตประเพณีของท้องถิ่น ต่อมาจึงมีอิทธิพลเหนือกว่าและเข้ามาแทนที่จารีตประเพณีท้องถิ่น ในบริบทที่คนล้านนามีวิถีชีวิต ค่านิยม ความเชื่อ และโลกทัศน์ที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย จนถึงปัจจุบัน จากการที่ภาครัฐและหน่วยงานในท้องถิ่นให้ความสำคัญวัฒนธรรมท้องถิ่นในบริบทของการส่งเสริมการท่องเที่ยวและกระแสด้านการท่องเที่ยววัฒนธรรมท้องถิ่น พิธีแต่งงานล้านนาก็ได้รับการรื้อฟื้นและปรับปรุงยุคขึ้นใหม่เพื่อนำเสนอ

¹ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (วัฒนธรรมศึกษา), สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล

¹ Master of Arts (Cultural Studies), Research Institute for Languages and Cultures of Asia, Mahidol University

* Corresponding author. Tel. 081-0295280 E-mail: sonic_bigclub@hotmail.com

เป็นสินค้าทางวัฒนธรรม (cultural product) หรือสินค้าอัตลักษณ์ (identity commodity) นอกจากจะได้รับความสนใจจากผู้ที่ต้องการสัมผัสกับวัฒนธรรมที่สวยงามแปลกตาแล้ว การบริโภคสินค้านี้ยังเป็นที่ได้รับความนิยมจากคนอีกกลุ่มหนึ่งที่มีความมุ่งหมายในการสร้างอัตลักษณ์คนล้านนาให้แก่ตนเอง อันสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมสมัยใหม่ที่สามารถได้มาซึ่งอัตลักษณ์ที่ต้องการผ่านการบริโภคสินค้าที่มีความหมายเชิงสัญลักษณ์

คำสำคัญ: พิธีแต่งงานล้านนา, อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม, ความเปลี่ยนแปลงของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม

Abstract

This research was to study Lanna people's identity and its changes reflected through Lanna wedding ceremonies as well as the construction of Lanna people's identity through the use of the Lanna wedding event organizing service. The study employed qualitative research based on the concepts of cultural ecology, consumption of sign, nostalgia, and hermeneutics of the signs. The information was collected through documentary analysis, field work using participant observation, and interviews with the involved people, such as academics on Lanna culture, the wedding package service providers, and the customers of such services in the Chiang Mai area.

The findings revealed that the Lanna wedding is a form of custom and tradition which has the form and meaning reflecting Lanna people's identity of their way of life, values, beliefs, and world views. These factors were under three contexts of traditional society—the life maintenance in the agricultural society, animism, and kinship. After Lanna had been incorporated into Siam, the political context, the government policies, and societal conditions brought about socio-cultural change of Lanna culture, including the wedding ceremony which clearly reflected the Siamese culture which was widely accepted as the more civilized one. In the initial period, the change was through the acculturation process in which the Siamese practice was partly used in the local tradition. Later on, it became increasingly influential and gradually replaced the local one in the new context of Lanna people who had adopted the ever-changing way of life, values, beliefs, and world views up till now. Under the trend of tourist promotion launched by the state agencies and municipalities using local culture, the Lanna wedding ceremony has been revitalized and reconstructed as a cultural product or identity commodity. Besides being interesting to those who want to get in touch with this beautiful and exotic culture, this cultural product has enjoyed popularity among another group of people who want to build up their Lanna cultural identity for themselves, reflecting the way of life of people in modern society who can acquire their identity through the consumption of symbolic commodities.

Keywords: Lanna Wedding Ceremony, Cultural Identity, Cultural Identity Transformation

ความสำคัญของปัญหา

วัฒนธรรมเป็นมรดกทางสังคม (social heritage) ที่ครอบคลุมทุกสิ่งทุกอย่างซึ่งเกิดขึ้นจากการสร้างสรรค์ของมนุษย์ ช่วยสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิต ความเชื่อ ค่านิยม ความเป็นระเบียบ และความเจริญงอกงาม (สุภัตรา สุภาพ, 2536 : 98-99) การสร้างสรรค์ของมนุษย์นี้จะถ่ายทอดออกมาเป็นรูปธรรมในรูปแบบต่างๆ เพื่อเป็นการบ่งบอกถึงอัตลักษณ์เฉพาะของกลุ่มตน ซึ่งรูปแบบและวิถีปฏิบัติหนึ่งที่กระทำสืบต่อกันมาคือประเพณี ดังที่ศรีศักร วัลลิโภดม (2543) ได้กล่าวไว้ว่า “ลักษณะอย่างหนึ่งที่ปรากฏในวัฒนธรรมมนุษย์คือการมีประเพณี อันหมายถึงการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างสืบเนื่อง เป็นที่ยอมรับของคนในสังคมเป็นเวลานานหลายชั่วคน และมีการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งมาอีกรุ่นต่อๆ มา..”

ในสังคมไทย ประเพณีถือเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งที่ผูกพันกับวิถีชีวิตของคนไทย โดยแต่ละภูมิภาคต่างมีประเพณีที่แสดงถึงอัตลักษณ์และความเป็นท้องถิ่น เช่นเดียวกับภาคเหนือตอนบนหรือเขต 8 จังหวัดล้านนา ที่มีจารีตประเพณีหรือ “ฮีตฮอย” อันแสดงถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่คนล้านนาให้การยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมา ซึ่งส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต ความเชื่อ ความศรัทธา และค่านิยม ที่สัมพันธ์อยู่กับลักษณะทางสังคมวัฒนธรรมของล้านนา กล่าวคือ การเป็นสังคมเกษตรกรรมแบบพึ่งพาธรรมชาติ การนับถือผีหรืออำนาจเหนือธรรมชาติ และการยึดถือระบบเครือญาติ ดังจะเห็นได้จากประเพณีสำคัญๆ เช่น การลงแขกเพื่อปลูกและเก็บเกี่ยวข้าว การเซ่นไหว้ผีอารักษ์ต่างๆ และประเพณีแต่งงาน เป็นต้น (วัลลิโภดม ศรีป่าซาง, 2548 : 21)

จากประเพณีที่ได้ยกมาเป็นตัวอย่าง การแต่งงานถือเป็นประเพณีหนึ่งที่มีความน่าสนใจต่อการศึกษาวิจัย เพราะนอกจากจะเป็นประเพณีเกี่ยวกับชีวิตที่คนล้านนาให้ความสำคัญและยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาในฐานะเครื่องหมายรับรองการใช้ชีวิตคู่ร่วมกันระหว่างชายหญิงแล้ว ประเพณีแต่งงานยังมีรูปแบบและความหมายเฉพาะทางสังคมวัฒนธรรมซึ่งสะท้อนถึงอัตลักษณ์ของคนล้านนาในอดีต ทั้งในด้านวิถีชีวิต ค่านิยม ความเชื่อ ตลอดจนโลกทัศน์ที่เป็นผลมาจากอิทธิพลของลักษณะทางสังคมวัฒนธรรมดังที่ได้กล่าวในข้างต้น อีกทั้งภายใต้เงื่อนไขของสภาพสังคมวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมืองในแต่ละยุคสมัย รูปแบบที่ปรากฏออกมาของประเพณีแต่งงานยังสามารถสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงที่น่าสนใจ เกี่ยวกับอัตลักษณ์ของคนล้านนาในด้านวิถีชีวิต ค่านิยม ความเชื่อ และโลกทัศน์ โดยเฉพาะเมื่อล้านนาก้าวเข้าสู่ยุคแห่งการเป็นเมืองประเทศราชของสยามเป็นต้นมา การเผชิญกับการหลั่งไหลเข้ามาของวัฒนธรรมในด้านต่างๆ ส่งผลทำให้ผู้คนเกิดการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์จากการผสมผสานวัฒนธรรมท้องถิ่นเข้ากับวัฒนธรรมใหม่ เช่นเดียวกับการดำเนินนโยบายของภาครัฐในระยะต่อมาเพื่อส่งเสริมให้จังหวัดต่างๆ ในภาคเหนือตอนบน โดยเฉพาะจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นศูนย์กลางของวัฒนธรรมล้านนา กลายเป็นเมืองท่องเที่ยวและกลายเป็นศูนย์กลางของการนำเสนอวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อประกอบการท่องเที่ยว ทั้งนี้ นอกจากศิลปะการแสดง หัตถกรรม และประเพณีตามเทศกาลต่างๆ แล้ว ในบริบทดังกล่าว ประเพณีเกี่ยวกับชีวิตที่แสดงถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของคนล้านนาดังเช่นการแต่งงานก็กลายเป็นอีกหนึ่งประเพณีที่ได้รับการหยิบยกมานำเสนอในรูปแบบของแพ็คเกจบริการและได้รับการบริโภคในฐานะสินค้าทางวัฒนธรรม ซึ่งประเด็นดังกล่าวยังถือเป็นประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับพฤติกรรมบริโภคหรือการให้บริการแพ็คเกจแต่งงานแบบล้านนา ที่ผู้วิจัยมองว่าไม่ได้เป็นเพียงการบริโภคเพื่อประโยชน์ใช้สอยเพียงอย่างเดียว หากแต่ยังเป็นการบริโภคที่แฝงไว้ด้วยนัยความหมาย ซึ่งปรากฏการณ์ดังกล่าวนับเป็นการเปลี่ยนแปลงของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของคนล้านนาอีกลักษณะหนึ่งที่ผู้วิจัยจะได้ศึกษาวิจัยเพื่อหาคำอธิบาย

จากความน่าสนใจและภาพการเปลี่ยนแปลงโดยรวมของประเพณีแต่งงานแบบล้านนา ในงานวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยจึงพยายามที่จะอธิบายถึงรายละเอียดการดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบ ตลอดจนความหมายของประเพณีแต่งงานแบบล้านนา ภายใต้เงื่อนไขและปัจจัยต่างๆ ที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลาทางประวัติศาสตร์ เพื่อสะท้อนภาพการดำรงอยู่ และการเคลื่อนไหวปรับเปลี่ยนของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ซึ่งจะสามารถช่วยให้เข้าใจวิถีชีวิต ค่านิยม ความเชื่อ และโลกทัศน์ของคนล้านนา รวมถึงสภาพสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมืองในล้านนาแต่ละยุคสมัย

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาอัตลักษณ์คนล้านนา และการเปลี่ยนแปลงของอัตลักษณ์คนล้านนาที่สะท้อนผ่านพิธีแต่งงานแบบล้านนา
2. เพื่อศึกษาจุดมุ่งหมายในการใช้บริการแพ็คเกจแต่งงานแบบล้านนาในจังหวัดเชียงใหม่

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประเพณีแต่งงานของคนล้านนา และแนวคิดทฤษฎีที่ใช้ประกอบในการวิจัย ได้แก่ แนวคิดนิเวศวิทยาวัฒนธรรม (cultural ecology) การบริโภคเชิงสัญลักษณ์ (consumption of sign) การโหยหาอดีต (nostalgia) และการตีความสัญลักษณ์ (hermeneutics of the signs) จากเอกสาร ได้แก่ หนังสือ บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงเว็บไซต์ที่เชื่อถือได้ ตลอดจนค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้บริการและผู้ที่เคยใช้บริการแพ็คเกจแต่งงานแบบล้านนา เพื่อทำความเข้าใจเบื้องต้นก่อนตั้งประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์และลงสนามวิจัยเพื่อทำการสัมภาษณ์บุคคลดังกล่าว

2. ลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลภาคสนามจากเจ้าของกิจการ หรือผู้จัดการของสถานให้บริการแพ็คเกจแต่งงานแบบล้านนาในจังหวัดเชียงใหม่ คู่บ่าวสาวที่เคยใช้บริการแพ็คเกจแต่งงานแบบล้านนาโดยผู้ให้บริการในจังหวัดเชียงใหม่ และนักวิชาการด้านวัฒนธรรมล้านนา โดยใช้เทคนิคการสัมภาษณ์ และการกำหนดแนวคำถามในการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง รวมถึงเทคนิคการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมในการประกอบพิธีแต่งงานแบบล้านนาโดยผู้ให้บริการในจังหวัดเชียงใหม่ ทั้งนี้ เพื่อให้ได้ข้อมูลในประเด็นต่างๆ ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

3. นำข้อมูลเกี่ยวกับประเพณีแต่งงานแบบล้านนาที่เก็บรวบรวมได้จากเอกสารและการลงภาคสนามมาจัดหมวดหมู่และเรียบเรียงเหตุการณ์ตามช่วงเวลา โดยตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ (history approach) จากนั้นจึงทำการวิเคราะห์และตีความข้อมูล ด้วยกรอบแนวคิดทฤษฎีด้านนิเวศวิทยาวัฒนธรรม การบริโภคเชิงสัญลักษณ์ การโหยหาอดีต และการตีความสัญลักษณ์ เพื่อรายงานผลการวิจัยในประเด็นต่างๆ ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยนำเสนอในรูปแบบของการพรรณนาวิเคราะห์ (analytical description) เรียงลำดับเหตุการณ์ตามช่วงเวลา เพื่อให้เห็นถึงลักษณะการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับประเพณีแต่งงานของคนล้านนาในแต่ละยุคสมัย

ผลการวิจัย

จากวัตถุประสงค์ในการศึกษาอัตลักษณ์ และการเปลี่ยนแปลงของอัตลักษณ์คนล้านนาที่สะท้อนผ่านพิธีแต่งงานแบบล้านนา รวมถึงจุดมุ่งหมายในการใช้บริการแพ็คเกจแต่งงานแบบล้านนาในจังหวัดเชียงใหม่ที่เกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขและปัจจัยต่างๆ ในแต่ละยุคสมัย ผู้วิจัยสามารถนำเสนอเป็นผลการวิจัยได้ดังนี้

ประเพณีแต่งงาน : อัตลักษณ์คนล้านนาและวิถีปฏิบัติในยุคจารีต

การแต่งงานเป็นจารีตประเพณีที่มีรูปแบบและความหมายทางสังคมวัฒนธรรม อันสะท้อนถึงอัตลักษณ์ในด้านวิถีชีวิต ค่านิยม ความเชื่อ และโลกทัศน์ของคนล้านนาแต่ละชนชั้น ภายใต้อิทธิพลของลักษณะสำคัญทางสังคมวัฒนธรรม 3 ประการ คือ การดำรงชีพในสังคมเกษตรกรรม การนับถือผี และการให้ความสำคัญกับครอบครัวและเครือญาติ

สำหรับสามัญชน การแต่งงานเป็นสิ่งที่สะท้อนความต้องการแรงงานในภาคเกษตรกรรมซึ่งเป็นแหล่งที่มาสำคัญของอาหารอันเป็นปัจจัยหลักในการดำรงชีวิต รวมถึงความต้องการในการขยายความสัมพันธ์ทางเครือญาติ เพื่อนำไปสู่การประสานประโยชน์และช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ภายใต้การดำเนินชีวิตที่ต้องพึ่งพาตนเอง สิ่งเหล่านี้ส่งผลทำให้คนล้านนามีค่านิยมในการแต่งงานสร้างครอบครัวตั้งแต่อายุยังน้อยและมีบุตรจำนวนมาก รวมถึงการเปิดโอกาสให้หนุ่มสาวสามารถเลือกคู่ครองได้อย่างอิสระ ผ่านประเพณีที่เรียกว่า “อ้าวสาว” ซึ่งเป็นการใช้เวลาว่างจากการเพาะปลูก มาพบปะพูดคุยและพิจารณาคุณสมบัติซึ่งกันและกัน ผ่านการทำกิจกรรมที่สะท้อนการดำรงชีพในสังคมเกษตรกรรมและการพึ่งพาตนเอง เช่น การดำข้าว การทอผ้า ฯลฯ กระทั่งหนุ่มสาวพัฒนาความสัมพันธ์ไปสู่การแต่งงาน จึงมีการประกอบพิธีกรรม และมีธรรมเนียมปฏิบัติสำคัญต่างๆ ที่ล้วนแต่สะท้อนถึงการให้ความสำคัญกับการทำเกษตรกรรม การนับถือผีหรือสิ่งเหนือธรรมชาติ เครือญาติ รวมถึงค่านิยมอื่นๆ ได้แก่ การกำหนดฤกษ์ยามไม่ให้ตรงกับฤดูกาลเพาะปลูก การประกอบพิธีที่มีหัวใจสำคัญคือการเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษเพื่อเป็นเครื่องรับรองความถูกต้องของการแต่งงาน (เรณู อรรถฐาเมศร์, 2528 : 118) และเพื่อแสดงถึงการเกี่ยวข้องเป็นเครือญาติกันของคนที่ทั้งสองฝ่าย การประกอบพิธีเรียกขวัญ ผูกข้อมือ ตามความเชื่อเรื่องขวัญ เครื่องประกอบพิธีที่มีความหมายต่างๆ เช่น หีบผ้าไหมครีวใหม่ และดาบคู่กายของฝ่ายชาย อันเป็นสัญลักษณ์ของการเริ่มต้นสร้างครอบครัวใหม่ และความมั่นคงปลอดภัย และธรรมเนียมปฏิบัติที่ฝ่ายชายจะต้องย้ายไปอยู่กับครอบครัวของฝ่ายหญิงเพื่อเป็นแรงงานในด้านการเพาะปลูก

สำหรับชนชั้นสูง การแต่งงานก็เป็นสิ่งที่สะท้อนความต้องการในการขยายความสัมพันธ์ทางเครือญาติ เช่นเดียวกับสามัญชน หากแต่มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางการเมือง ความไว้วางใจ ความร่วมมือช่วยเหลือกันเพื่อสร้างความมั่นคงให้แก่บ้านเมือง รวมถึงการยอมรับในอำนาจและสถานภาพที่เท่าเทียมกันหรือยิ่งใหญ่กว่าของอีกฝ่าย (ลัดดาวัลย์ แซ่เซียว, 2545 : 28) ด้วยปัจจัยดังกล่าวถือเป็นเงื่อนไขที่ทำให้การแต่งงานของชนชั้นสูงมีลักษณะแตกต่างจากสามัญชนหลายประการ ได้แก่ การเลือกคู่ครองที่ต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ทางการเมืองเป็นสำคัญ ดังจะเห็นได้จากการที่กษัตริย์ล้านนานิยมแต่งงานกับเจ้าหญิงต่างเมืองและมีชายาหลายคน (สร้อยสวัสดิ์ อ่องสกุล, 2552 : 193-194) ทั้งนี้เพื่อเชื่อมความสัมพันธ์กับเมืองต่างๆ อันมีนัยที่แสดงถึงความสามารถของตนในการแผ่ขยายอำนาจออกไปได้อย่างกว้างขวาง เช่นเดียวกับเจ้าหญิงล้านนาที่แต่งงานกับกษัตริย์หรือเจ้าชายต่างเมืองเพื่อเชื่อมสัมพันธ์ไมตรี (สร้อยสวัสดิ์ อ่องสกุล, 2547 : 19) และอีกหลายกรณีที่เป็นการแต่งงานระหว่างชนชั้นสูงในกลุ่มเครือญาติเดียวกัน ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อรักษากลุ่มอำนาจและสถานภาพสูงสุดในบ้านเมือง ในส่วนของการประกอบพิธีแต่งงาน พบว่ามีลักษณะ

คล้ายคลึงกับสามัญชน หากแต่จะมีพิธีการที่ยิ่งใหญ่และมีองค์ประกอบพิเศษต่างๆ ทั้งนี้ เพื่อแสดงถึงสถานภาพทางสังคม เกียรติยศ รวมถึงความมั่งคั่งด้วยทรัพย์สินและกำลังคน

ประเพณีแต่งงาน : อัตลักษณ์คนล้านนาและวิถีปฏิบัติที่เปลี่ยนแปลง

การแต่งงานตามจารีตประเพณีของคนล้านนา เริ่มเปลี่ยนแปลงโดยมีสาเหตุมาจากการรับอิทธิพลของวัฒนธรรมภายนอก ภายใต้บริบททางการเมืองการปกครองใน 3 ยุคสำคัญ ได้แก่ ยุคประเทศราชของสยาม ยุคปฏิรูปการปกครอง และยุครัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม

ในยุคประเทศราชของสยาม (พ.ศ.2317-2442) ความเปลี่ยนแปลงของประเพณีแต่งงาน เกิดขึ้นเฉพาะในหมู่ชนชั้นสูง ซึ่งเป็นคนเพียงกลุ่มเดียวที่มีโอกาสได้สัมผัสกับวัฒนธรรมภายนอก ผ่านการติดต่อสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับราชสำนักสยาม โดยเฉพาะการเดินทางลงไปถวายความจงรักภักดีในโอกาสสำคัญต่างๆ ที่ทำให้ได้พบเห็นและนำเอาวัฒนธรรมแปลกใหม่มายึดถือปฏิบัติ (ศรีเลา เกษพรหม, สัมภาษณ์) เปรียบเสมือนการยอมรับและยกย่องว่าเป็นวัฒนธรรมที่มีความศิวิไลซ์ ซึ่งมีนัยความหมายที่แสดงถึงการยอมรับอำนาจที่เหนือกว่าของสยาม ความต้องการสร้างความทัดเทียม เพื่อไม่ให้ตนเองเป็นที่ดูหมิ่นดูแคลน รวมถึงเพื่อเป็นการรักษาสถานภาพของความเป็นชนชั้นสูงตามการรับรองจากสยาม ทั้งนี้ ในการประกอบพิธีแต่งงานได้ปรากฏให้เห็นถึงการนำวัฒนธรรมตามแบบอย่างของสยาม ได้แก่ บายศรี การนุ่งโจงกระเบน ข้าวของเครื่องใช้แบบตะวันตก รวมถึงเครื่องยศที่ได้รับพระราชทานจากพระมหากษัตริย์ มาผสมผสานเป็นส่วนหนึ่งในการประกอบพิธีกรรมแบบท้องถิ่น (เสฐียร พันธรังสี, 2550 : 163-164) อีกด้านหนึ่งยังมีความเปลี่ยนแปลงจากการที่ชนชั้นสูงของล้านนาเริ่มแต่งงานกับชนชั้นสูงของสยามมากขึ้น ซึ่งนอกจากจะเป็นการสร้างความสัมพันธ์ทางเครือญาติที่มีนัยสำคัญแสดงถึงความต้องการของสยาม เพื่อให้ล้านนามอบความจงรักภักดีและตระหนักในอำนาจที่เหนือกว่าของตนแล้ว ยังส่งผลทำให้ธรรมเนียมการหมั้นและการประกอบพิธีรดน้ำสังข์ตามประเพณีของชาวสยาม เริ่มเป็นที่รู้จักและมีอิทธิพลแพร่หลายในหมู่ชนชั้นสูงของล้านนาในเวลาต่อมาด้วย

ในยุคปฏิรูปการปกครอง (พ.ศ.2442-2476) อันเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิรูปประเทศให้ทันสมัยตามพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 การดำเนินนโยบายในด้านต่างๆ ของสยาม ทั้งการปฏิรูประบบราชการ การขยายเส้นทางคมนาคมทางรถไฟ การปฏิรูปการศึกษา และการเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจ ส่งผลทำให้ล้านนา โดยเฉพาะเชียงใหม่ ซึ่งได้รับการสถาปนาเป็นเมืองหลัก ก้าวเข้าสู่การเป็นสังคมเมืองแบบใหม่ และเกิดความเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมอันผลกระทบต่อวิถีชีวิตของผู้คนทุกชนชั้น เช่นเดียวกับความเปลี่ยนแปลงของจารีตประเพณีการแต่งงาน ในส่วนของชนชั้นสูงจะเห็นได้ว่าการประกอบพิธีแต่งงานมีการคลายความพิเศษและยิ่งใหญ่ลงอย่างเห็นได้ชัดตามสถานภาพและบทบาทในบ้านเมืองที่ลดลงภายใต้อำนาจการปกครองที่เหนือกว่าของสยามบางส่วน โดยเฉพาะชนชั้นสูงที่เข้ารับราชการ ซึ่งเป็นโอกาสให้ได้ซึมซับหรือเปิดรับอิทธิพลทางวัฒนธรรม เริ่มมีการประกอบพิธีแต่งงานตามประเพณีชาวสยาม รวมถึงการนำอิทธิพลของวัฒนธรรมการแต่งกายของข้าราชการหรือชนชั้นสูงของสยามมาเป็นองค์ประกอบ ขณะที่อีกด้านหนึ่งยังพบความเปลี่ยนแปลงของการเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษ ซึ่งกลายเป็นพิธีกรรมที่กระทำอย่างลับๆ ตามความคิดหรือโลกทัศน์ของชนชั้นสูงในยุคนี้ที่มองความเชื่อดังกล่าวว่าเป็นสัญลักษณ์ของความล้าหลัง ไม่สอดคล้องกับความเจริญก้าวหน้าของบ้านเมือง (ธรรศ ศรีรัตนบัลล์, สัมภาษณ์) ในส่วนของสามัญชน โดยเฉพาะผู้ที่เข้ารับราชการหรือเป็นคนหบด ก็เริ่มมีการนำอิทธิพลของวัฒนธรรมใหม่ที่มีโอกาสได้พบเห็นและสัมผัส มาประกอบในพิธีแต่งงานตามจารีตประเพณีของท้องถิ่น เช่น อิทธิพลการแต่งกายตามแบบอย่างของชาวสยาม และการใช้บายศรีเป็นองค์ประกอบในพิธีกรรม ซึ่งเป็นการ

เลียนแบบมาจากพิธีแต่งงานของชนชั้นสูง ขณะที่องค์ประกอบในการแต่งงานตามจารีตประเพณีท้องถิ่น อันได้แก่ ดาบและหีบผ้าใหม่ครวใหม่ ถูกลดทอนความสำคัญลง เนื่องจากเป็นสิ่งที่ไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้ เหตุผลของการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวก็เพื่อแสดงออกถึงความทันสมัยและความต้องการเลื่อนสถานภาพทางสังคมของตนเอง อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการมีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้น อาชีพ โอกาสทางการศึกษา และการเข้าถึงวัฒนธรรมใหม่ เป็นพื้นฐานในการเปลี่ยนแปลงความคิด

ในยุครัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม (พ.ศ.2481-2487) ภายใต้การดำเนินนโยบายชาตินิยมที่มุ่งเน้นความเป็นปึกแผ่นมั่นคงและทันสมัย รัฐบาลได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการสร้างและธรรงศ์วัฒนธรรมใหม่ เพื่อให้ราษฎรทั่วทุกภูมิภาคของประเทศยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติร่วมกัน หนึ่งในนั้นคือการธรรงศ์รูปแบบสากลนิยมของประเพณีแต่งงานแบบไทย ซึ่งมีพิธีการและองค์ประกอบสำคัญที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนในการแต่งงานตามจารีตประเพณีท้องถิ่น ได้แก่ การประกอบพิธีกรรมทางพุทธศาสนา และการสวมชุดแต่งงานแบบชาวตะวันตก (ศักดิ์ รัตนชัย, 2546 : 40) ทั้งนี้ จังหวัดต่างๆ ในล้านนา เป็นพื้นที่ที่มีการรับเอาอิทธิพลของวัฒนธรรมดังกล่าวมายึดถือปฏิบัติโดยการสนับสนุนส่งเสริมจากหน่วยงานท้องถิ่น เริ่มต้นจากการจัดให้มีการประกอบพิธีสมรสหมู่ในโอกาสพิเศษก่อนที่จะแพร่หลายไปสู่คนทั่วไป ซึ่งส่งผลทำให้รูปแบบสากลนิยมของการแต่งงานแบบคนไทยภาคกลางนี้ ได้เข้ามามีอิทธิพลเหนือและแทนที่รูปแบบการแต่งงานตามจารีตประเพณีของท้องถิ่นมากขึ้นเรื่อยๆ ขณะที่ในส่วนของชนชั้นสูง การรับอิทธิพลของรูปแบบการแต่งงานแบบสากลนิยมดังกล่าว มีความเข้มข้นกว่าคนทั่วไป โดยเป็นความนิยมในรูปแบบของการสมรสพระราชทานหรือการเชิญผู้ใหญ่ในบ้านเมืองมาเป็นองค์ประธานในพิธี ที่สะท้อนถึงธรรมเนียมที่ชนชั้นสูงในล้านนายึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมา เพื่อแสดงออกถึงความต้องการทันสมัย การยอมรับอำนาจที่เหนือกว่าของผู้ปกครองที่ศูนย์กลาง ทั้งนี้ เพื่อนำไปสู่การได้รับการยอมรับและการสืบต่อสถานภาพความเป็นชนชั้นสูง ภายใต้พระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ที่ศูนย์กลาง

ประเพณีแต่งงาน : อัตลักษณ์คนล้านนาที่ผันเปลี่ยนเป็นสินค้าทางวัฒนธรรม

การแต่งงานเป็นหนึ่งในจารีตประเพณีของคนล้านนาที่ได้รับการรื้อฟื้นและประยุกต์ดัดแปลงขึ้นใหม่ ภายใต้เหตุการณ์สำคัญ 2 ประการที่เกิดขึ้นในเวลาเดียวกัน นั่นคือการดำเนินนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของภาครัฐที่เน้นการนำเสนอวัฒนธรรมท้องถิ่น และการขยายตัวของกระแสท้องถิ่นนิยมที่ทำให้เกิดการโยยหารากเหง้าทางวัฒนธรรมและการตื่นตัวด้านการอนุรักษ์ ซึ่งพื้นที่ที่มีการหยิบยกพิธีกรรมดังกล่าวขึ้นมาเสนออย่างเข้มข้น ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ อันเป็นทั้งศูนย์กลางของวัฒนธรรมล้านนา แหล่งท่องเที่ยวสำคัญของภาคเหนือ และเป็นพื้นที่ที่มีการตื่นตัวเรื่องท้องถิ่นนิยมเป็นอย่างมาก ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่าในบริบทดังกล่าว พิธีแต่งงานแบบล้านนาได้รับการนำเสนอในโอกาสพิเศษต่างๆ อย่างต่อเนื่อง ยกตัวอย่างเช่น การจัดงานเทศกาลวิวาทแบบล้านนาครั้งแรกในประเทศไทย เมื่อปี พ.ศ.2541 โดยการสนับสนุนจากสำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย การบรรจุพิธีแต่งงานแบบล้านนาไว้เป็นกิจกรรมหนึ่งในปฏิทินการส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงใหม่ เมื่อปี พ.ศ.2546 (เกรียงไกร ปาเขียว, 2547 : 30) รวมถึงการจัดพิธีแต่งงานแบบล้านนาให้แก่คู่รักนานาชาติ โดยความร่วมมือของโรงแรมแมนดาริน โอเรียนเต็ล ดาราเทวี เชียงใหม่ และบริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน) เมื่อปี พ.ศ.2548

นอกเหนือจากโอกาสพิเศษต่างๆ แล้ว อีกด้านหนึ่ง พิธีแต่งงานแบบล้านนายังได้รับการนำเสนอเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมในรูปแบบของแพ็คเกจบริการ ซึ่งพบว่าเกิดขึ้นและมีการขยายตัวอย่างมากในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ นับตั้งแต่ทศวรรษ 2540 เป็นต้นมา โดยอาศัยปัจจัยสนับสนุนสำคัญที่เป็นโอกาสหรือช่องทางในการให้บริการ ได้แก่ กระแสการโยยหาและการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ความนิยมและความ

ประทับใจในการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่ รวมถึงการสนับสนุนจากหน่วยงานและการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่างๆ ที่ทำให้พิธีแต่งงานแบบล้านนาเป็นที่รู้จักและได้รับความสนใจในวงกว้างจากทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ทั้งนี้ โดยมีผู้ให้บริการจำนวนมากและหลากหลาย ทั้งโรงแรม รีสอร์ท event organizer และร้านอาหาร ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกมานำเสนอ 3 แห่ง เพื่อเป็นตัวอย่างในการเปรียบเทียบให้เห็นถึงรูปแบบและรายละเอียดของการให้บริการ ได้แก่ โรงแรมแมนดาริน โอเรียนเต็ล ดาราเทวี เชียงใหม่ ม่อนฝ้าย และร้านอาหารเฮือนข้าเจ้า

จากกรณีตัวอย่าง พบว่าในบริบทของการหีบยกพิธีแต่งงานแบบล้านนามานำเสนอในรูปแบบของสินค้าทางวัฒนธรรมนั้น สิ่งที่มีผู้ให้บริการคำนึงถึงคือการสร้างความเป็นของแท้ดั้งเดิม (staged authenticity) ความหมายหรือคุณค่าทางวัฒนธรรม (cultural value) และจุดเด่นของตัวสินค้าเพื่อดึงดูดความสนใจจากผู้บริโภค ด้วยเหตุดังกล่าว ในกระบวนการสร้างสรรค์ตัวสินค้า นอกจากการรื้อฟื้นพิธีการต่างๆ เนื่องในการแต่งงานตามจารีตประเพณีล้านนา ได้แก่ การประกอบพิธีบายศรีสู่ขวัญ ผูกข้อมือ รวมถึงการนำหีบและดาบมาเป็นองค์ประกอบในการประกอบพิธี เพื่อสร้างความเป็นของแท้ดั้งเดิมให้กับตัวสินค้าแล้ว จึงมีการเลือกสรรวัฒนธรรมอื่นๆ มาประยุกต์ดัดแปลงและผสมผสานเข้าด้วยกัน เพื่อเพิ่มคุณค่าความหมายทางวัฒนธรรม รวมทั้งสีสันและบรรยากาศให้กับการประกอบพิธีแต่งงานแบบล้านนาด้วย ซึ่งวัฒนธรรมที่ได้รับการเลือกสรรมานั้น มีทั้งวัฒนธรรมในท้องถิ่นที่ถูกเลือกมาเป็นตัวแทนเพื่อสื่อความหมายถึงความเป็นล้านนา ได้แก่ การรับประทานอาหารแบบขันโตก การจำลองบรรยากาศของภาคหมี การแสดงทางวัฒนธรรม และสิ่งของประดับตกแต่งต่างๆ ขณะที่วัฒนธรรมเนื่องในการประกอบพิธีแต่งงานแบบภาคกลางที่นำมารวมเข้าไว้ด้วยกัน คือ การประกอบพิธีกรรมทางศาสนาพุทธ และการรับประทานขนมมงคล เพื่อเพิ่มความศักดิ์สิทธิ์และความเป็นสิริมงคลในการประกอบพิธี เช่นเดียวกับการนำขบวนรถม้า รถโบราณ การขี่ช้างหรือองค์ประกอบที่สื่อถึงความเป็นชนชั้นสูง เช่น เครื่องแต่งกาย มาเป็นส่วนหนึ่งเพื่อเพิ่มความสวยงามอลังการให้กับตัวสินค้า

สรุป อภิปรายผล

จากการศึกษาอัตลักษณ์คนล้านนา และการเปลี่ยนแปลงของอัตลักษณ์คนล้านนาที่สะท้อนผ่านพิธีแต่งงานแบบล้านนา รวมถึงจุดมุ่งหมายในการใช้บริการแพ็คเกจแต่งงานแบบล้านนาในจังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยมองว่าเป็นภาพสะท้อนของอัตลักษณ์คนล้านนา และความเปลี่ยนแปลงของอัตลักษณ์คนล้านนาที่สื่อถึงความหมายทางสังคมวัฒนธรรม ซึ่งสามารถอภิปรายผลและให้ข้อสรุปได้ดังนี้

ในยุคจารีต การแต่งงานถือเป็นจารีตประเพณีที่คนล้านนาทุกชนชั้นให้ความสำคัญ ซึ่งจากรูปแบบและธรรมเนียมปฏิบัติที่ยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมานั้น เมื่อพิจารณาแล้วจะพบว่าล้วนแต่เป็นการสะท้อนถึงการดำรงรักษาไว้ซึ่งอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่คนล้านนาได้กำหนดหรือสร้างสรรค์ขึ้น เพื่อให้สามารถเอื้อประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตภายใต้สังคมเกษตรกรรม การนับถือผีหรือสิ่งเหนือธรรมชาติ และการยึดถือระบบเครือญาติ ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญทางสังคมวัฒนธรรมอันเกิดจากการเรียนรู้ปรับตัวของคนล้านนา เพื่อให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมที่ตนอาศัยอยู่ สอดคล้องกับ Stuart Hall (อ้างใน ธัญญา สังขพันธานนท์, มปป. ; เยาวลักษณ์ กล้ามาก, 2549 : 44) ทั้งนี้ ความสอดคล้องระหว่างอัตลักษณ์กับลักษณะทางสังคมวัฒนธรรมที่ปรากฏในประเพณีแต่งงานของคนล้านนา จะเห็นได้จากตัวอย่างค่านิยมและธรรมเนียมปฏิบัติที่สำคัญๆ

เช่น ค่านิยมในการแต่งงานตั้งแต่อายุน้อยและมีบุตรจำนวนมาก เพื่อเร่งขยายความสัมพันธ์ทางเครือญาติ และการได้มาซึ่งแรงงาน อันจะนำไปสู่การช่วยเหลือเกื้อกูลกันในการดำรงชีวิต โดยเฉพาะการทำเกษตรกรรม ซึ่งเป็นแหล่งที่มาสำคัญของอาหาร ค่านิยมในการกำหนดฤกษ์ยามของการประกอบพิธีแต่งงานไม่ให้ตรงกับฤกษ์เฉพาะปลูก การประกอบพิธีเช่นไหว้ผีบรรพบุรุษ (ผีปู่ย่า) เพื่อเป็นเครื่องรับรองความถูกต้องของการแต่งงานและเพื่อแสดงถึงการเกี่ยวดองระหว่างเครือญาติทั้งสองฝ่าย นอกจากนี้ยังรวมไปถึงจารีตในการประกอบพิธีเรียกขวัญ ผูกข้อมือ ตามความเชื่อเรื่องขวัญด้วย ขณะที่ชนชั้นสูง นอกจากจารีตประเพณีในการประกอบพิธีเช่นไหว้ผีบรรพบุรุษ พิธีเรียกขวัญ ผูกข้อมือ ซึ่งสะท้อนความเชื่อในการนับถือผีหรือสิ่งเหนือธรรมชาติแล้ว การแต่งงานของคนกลุ่มนี้ยังสะท้อนให้เห็นถึงการให้ความสำคัญกับการขยายความสัมพันธ์ทางเครือญาติเช่นเดียวกับสามัญชน หากแต่มีจุดมุ่งหมายที่แตกต่างในการหวังผลทางการเมือง โดยเฉพาะกรณีของกษัตริย์ล้านนาที่ต้องการควบคุมเมืองต่างๆ ให้อยู่ภายใต้อำนาจของตน ทั้งนี้ ด้วยอุปสรรคด้านสภาพภูมิประเทศ ทำให้การควบคุมนั้นขาดประสิทธิภาพ การแต่งงานจึงถือเป็นวิธีการปรับตัวที่ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือสร้างให้เมืองต่างๆ ถวายความจงรักภักดีแก่ตน ซึ่งวิธีการดังกล่าวสะท้อนออกมาเป็นค่านิยมของกษัตริย์ล้านนาในการมีชายาเป็นเจ้าหญิงต่างเมืองหลายคน

และดังที่กล่าวไปแล้วว่าอัตลักษณ์เป็นสิ่งที่ถูกกำหนดขึ้นโดยสังคมวัฒนธรรม ด้วยเหตุนี้ ในบริบทที่สังคมวัฒนธรรมเกิดการเปลี่ยนแปลง อัตลักษณ์ย่อมมีการปรับเปลี่ยนตามไปด้วย ซึ่งกระบวนการดังกล่าวถือเป็นลักษณะตามธรรมชาติของกระบวนการทางวัฒนธรรมที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ประเพณีแต่งงานล้านนาก็เช่นเดียวกัน เพราะนับตั้งแต่ล้านนาเข้าสู่ยุคสมัยของการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครองภายใต้การรวมศูนย์อำนาจของสยาม จะพบว่าสภาพสังคมวัฒนธรรม เศรษฐกิจ โดยเฉพาะการหลั่งไหลเข้ามาของวัฒนธรรมด้านต่างๆ ภายใต้บริบทดังกล่าว ได้ส่งอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ของคนล้านนาทุกชนชั้น ทั้งในด้านวิถีชีวิต ค่านิยม ความเชื่อ และโลกทัศน์ อันนำไปสู่การปรับตัวทางวัฒนธรรม โดยการนำวัฒนธรรมใหม่ที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นวัฒนธรรมที่มีความศิวิไลซ์เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิต สิ่งนี้สะท้อนให้เห็นถึงการครอบงำหรืออิทธิพลทางวัฒนธรรมของกลุ่มสังคมที่เหนือกว่า (super ordinate) ที่ยอมส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมหรือรสนิยมของกลุ่มสังคมที่ด้อยกว่า (subordinate) (ปนัดดา ชำนาญสุข, 2550 : 168) ซึ่งในการปรับตัวดังกล่าว นอกจากจะเป็นการเลียนแบบวัฒนธรรมเพื่อแสดงถึงความทันสมัย มีรสนิยมแล้ว ยังมีนัยความหมายเชิงการเมือง ที่แสดงถึงการยอมรับอำนาจของสยาม ไปพร้อมๆ กับการต้องการรักษาหรือเลื่อนสถานภาพทางสังคม เพื่อให้สยามยอมรับและไม่ดูหมิ่นดูแคลน ซึ่งในกรณีการเปลี่ยนแปลงของประเพณีแต่งงานล้านนา จะเห็นได้ว่าการนำวัฒนธรรมตามแบบอย่างของสยามเข้ามาผสมผสาน แทนที่ และมีอิทธิพลเหนือจารีตประเพณีของท้องถิ่น โดยเริ่มต้นขึ้นในหมู่ชนชั้นสูงของล้านนา เนื่องจากเป็นกลุ่มคนที่มีการติดต่อสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดในฐานะผู้อยู่ภายใต้อำนาจปกครองของสยาม ดังตัวอย่างของการนำวัฒนธรรมทางวัตถุและแบบแผนของการประกอบพิธีแต่งงานตามแบบอย่างของสยามมาเป็นองค์ประกอบหรือเป็นส่วนสำคัญในการประกอบพิธีแต่งงาน เช่น เครื่องยศที่ได้รับพระราชทานจากพระมหากษัตริย์ บายศรีซึ่งใช้ในการประกอบพิธีอันเป็นมงคล การประกอบพิธีสมรสพระราชทาน ฯลฯ ในส่วนของสามัญชน หลังจากทีวิถีชีวิตเปลี่ยนแปลงไปภายใต้การได้รับโอกาสทางการศึกษาและการมีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้นจากการประกอบอาชีพ จึงเริ่มมีค่านิยมและระบบความคิดที่สะท้อนความต้องการทันสมัยและความต้องการเลื่อนสถานภาพทางสังคมของตนให้สูงขึ้น วิธีการหนึ่งก็คือการลอกเลียนวัฒนธรรมแบบชนชั้นสูงของล้านนา และวัฒนธรรมจากสยามที่แผ่ขยายเข้ามา ดังประเพณีแต่งงานที่ปรากฏให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงจากการรับอิทธิพลจากวัฒนธรรมดังกล่าวเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ นับตั้งแต่การเลือกนำบายศรีมาใช้ในการประกอบพิธีการแต่งกาย ตลอดจนพิธีกรรมต่างๆ เนื่องในการประกอบพิธีแต่งงานตามสมัยนิยมแบบสยาม

นอกจากผลกระทบที่ทำให้พีธีแต่งงานของคนล้านนาเปลี่ยนแปลงไปอย่างสอดคล้องกับเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นแล้ว ผู้วิจัยพบว่าภายใต้บริบททางการเมืองการปกครองแบบรวมศูนย์อำนาจนั้น ยังเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้พีธีแต่งงานได้รับการหยิบยกขึ้นมาเสนอเป็นสินค้าทางวัฒนธรรม (cultural commodity) หรือสินค้าอัตลักษณ์ (identity commodity) ในบริบทของการส่งเสริมการท่องเที่ยว ไม่เพียงแต่โอกาสพิเศษต่างๆ แต่พีธีดังกล่าวยังได้รับการรื้อฟื้นและประยุกต์ดัดแปลง เพื่อนำเสนอในรูปแบบของแพ็คเกจบริการ นอกจากความต้องการสัมผัสกับวัฒนธรรมที่แปลกแตกต่างจากวัฒนธรรมในชีวิตประจำวันแล้ว ความนิยมในการใช้บริการแพ็คเกจแต่งงานแบบล้านนาก็มีความหมายทางสังคมวัฒนธรรมที่สะท้อนถึงความต้องการสร้างตัวตนที่แตกต่างไปจากผู้อื่น การนำเสนออัตลักษณ์คนล้านนาจากความต้องการรื้อฟื้นอดีตและโยยหาตัวตนทางวัฒนธรรมที่สูญหายไป ภายใต้เงื่อนไขปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลกระทบทางจิตใจต่อการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบัน โดยเฉพาะอิทธิพลของกระแสท้องถิ่นนิยม สิ่งนี้ทำให้พีธีแต่งงานแบบล้านนา อันเป็นสินค้าที่บรรจุไว้ด้วยพิธีกรรมและองค์ประกอบต่างๆ ที่ได้รับการเลือกสรรมาเพื่อเป็นตัวแทนสื่อถึงความเป็นล้านนา กลายเป็นพิธีกรรมเชิงสัญลักษณ์ หรือพื้นที่ทางสังคม (social space) ที่สามารถตอบสนองความต้องการสร้างตำแหน่งแห่งที่หรือตัวตนทางวัฒนธรรมที่มีความหมายทางจิตใจ ซึ่งจากกระบวนการสร้างสรรค์และการบริโภคพีธีแต่งงานล้านนาเพื่อสื่อความหมายทางวัฒนธรรมในบริบทของการเป็นสินค้านี้ จะเห็นได้ว่ามีความสอดคล้องกับข้อเสนอของ Stuart Hall (อ้างใน เยาวลักษณ์ กล้ามาก, 2549 : 37) เกี่ยวกับวงจรแห่งวัฒนธรรม (circuit of culture) ในประเด็นด้านอัตลักษณ์ว่า ภายใต้วงจรดังกล่าว อัตลักษณ์จะถูกผลิต บริโภค ควบคุมจัดการ และสร้างความหมายผ่านระบบของการสร้างภาพตัวแทน (symbolic systems of representation) ที่เกี่ยวกับตำแหน่งแห่งที่ทางอัตลักษณ์ ซึ่งเราสามารถนำมาสร้างเป็นอัตลักษณ์ของตนเองได้ ทั้งนี้ แม้ว่าในความเป็นจริง อัตลักษณ์ที่ถูกผลิตขึ้นจะเกิดจากการรื้อฟื้นและประยุกต์ดัดแปลงโดยการเลือกสรรและผสมผสานวัฒนธรรมอันหลากหลายเข้าด้วยกัน ซึ่งทำให้จารีตประเพณีของการแต่งงานแบบท้องถิ่นสูญเสียบางส่วนของแท้ดั้งเดิมไป แต่ในบริบทของการเป็นสินค้าก็อาจถือได้ว่าเป็นการผลิตและประยุกต์วัฒนธรรมให้เข้ากับยุคสมัยและรูปแบบการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคมปัจจุบัน ที่อาศัยการบริโภคสินค้าเป็นพื้นที่ในการแสดงออกเพื่อตอบสนองความต้องการต่างๆ ของตน

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับอัตลักษณ์และการเปลี่ยนแปลงของอัตลักษณ์คนล้านนาที่สะท้อนผ่านพีธีแต่งงานแบบล้านนา ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะให้ผู้ที่เกี่ยวข้องนำไปใช้เพื่อเป็นแนวทางการศึกษาวิจัยในอนาคตต่อไป ดังนี้

1. นอกจากรูปแบบและธรรมเนียมปฏิบัติเนื่องในการแต่งงานตามจารีตประเพณีดั้งเดิม ซึ่งสามารถสะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของคนล้านนาแล้ว ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับที่มา การกำหนดความหมายเชิงสัญลักษณ์ และการเปลี่ยนแปลงของการใช้สิ่งของต่างๆ เนื่องในการประกอบพิธีแต่งงาน เพื่อสะท้อนวิถีชีวิตและระบบความคิดของคนล้านนาแต่ละยุคสมัย ต่อการให้คุณค่าและความสำคัญกับสิ่งของเหล่านั้น
2. ประเพณีแต่งงานล้านนามีรูปแบบและรายละเอียดต่างๆ ที่แตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ของภูมิภาคล้านนา ดังนั้นจึงควรมีการศึกษาวิจัยให้ครอบคลุม เพื่อรวบรวมเป็นองค์ความรู้และจัดเก็บเป็นแหล่งข้อมูลด้านวัฒนธรรมต่อไป

3. ควรมีการต่อยอดโดยนำผลการวิจัยครั้งนี้ไปเป็นแนวทางศึกษาวัฒนธรรมประเพณีอื่นๆ ของคนล้านนา หรือของกลุ่มชาติพันธุ์อื่น อันจะนำไปสู่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณี อัตลักษณ์ และการเปลี่ยนแปลงของอัตลักษณ์ภายใต้บริบทต่างๆ

เอกสารอ้างอิง

- เกรียงไกร ป่าเขียว. (2547). ผลการดำเนินนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อการประกอบธุรกิจโรงแรมในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่. การค้นคว้าแบบอิสระตามหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ธัญญา สังขพันธานนท์. วิฤทธิโลกาภิวัดน์ นำเสนอผ่านวรรณกรรมไทยร่วมสมัย. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://www.midnightuniv.org/midnight2544/0009999674.html>
- บรรณ ศิริรัตนบัลล์. อาจารย์ประจำสาขาสหวิทยาการสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่. *สัมภาษณ์* วันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2553.
- ปนัดดา ชำนาญสุข. (2550). “มอเตอร์ไซค์ในโลกของวัยรุ่น” ใน การเดินทางของสินค้าสมัยใหม่. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- เยาวลักษณ์ กล้ามาก. (2549). การนำเสนอตัวตนของวัยรุ่นผ่านสัญลักษณ์ของการบริโภคอาหารฟาสต์ฟู้ด. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เรณู อรรถฐาเมศร์. (2528). โลกทัศน์ชาวล้านนาไทยจากวรรณกรรม. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- ลัดดาวัลย์ แซ่เขียว. (2545). 200 ปี พม่าในล้านนา. กรุงเทพฯ : ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิลักษณ์ ศรีป่าซาง. (2548). “เวียงบุญ เชียงบาน เมืองล้านนา” ใน ชีวิต วัฒนธรรม ธรรมชาติ. กรุงเทพฯ : สถาบันพิพิธภัณฑการเรียนรู้แห่งชาติ.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2543). *ทัศนะนอกกริต : สังคม-วัฒนธรรมในวิถีการอนุรักษ์*. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ.
- ศักดิ์ รัตนชัย. *เสียงโยนก classic*. จดหมายเหตุล้าปาง 1/2546 ปีที่ 31 ฉบับที่ 312-317 (รวมเล่ม) เมษายน-กันยายน 2546.
- สร้อยดี อ่องสกุล. (2547). “บทบาทของขัตติยนารีล้านนาในสมัยโบราณ” ใน วงศ์ลักข์ ณ เชียงใหม่ (บก.) *ขัตติยนารีศรีล้านนา*. เชียงใหม่: มูลนิธิพระราชดำริอนุรักษ์ฝ่ายเหนือ.
- _____. (2552). *ประวัติศาสตร์ล้านนา*. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : อมรินทร์.
- สุพัตรา สุภาพ. (2536). *สังคมและวัฒนธรรมไทย : ค่านิยม ครอบครั้ว ศาสนา ประเพณี*. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- เสฐียร พันธรังสี และอัมพร ทีชะระ. (2550). *ท้องถิ่นสยาม ยุคพระพุทธเจ้าหลวง*. กรุงเทพฯ : มติชน. (แปลจาก *Temples and Elephants* ของ Carl Bock, 1883)
- ศรีเลา เกษพรหม. พนังงานแปลอักษรโบราณ สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. *สัมภาษณ์* วันที่ 29 กันยายน 2553.